

СИСТЕМА КРИТЕРІЇВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У наш час кожна держава вважає своїм обов'язком розвиток такої системи освіти, що дозволила б громадянам країни одержати кваліфікацію, що має міжнародне визнання й відкриває доступ на світовий ринок праці. Держава не може вважатися життєздатною, якщо її громадяни не досягли прийнятного рівня освіти. Ніякий уряд не може ефективно керувати національною освітою без урахування цього фактора.

Входження України до Болонського процесу є фактом, який вже ні в кого не викликає сумнівів. Підписання міністром освіти і науки документу, що регламентує участь України у масштабному перетворенні вищої освіти європейського регіону поставило крапку у тривалій полеміці провідних учених нашої країни щодо необхідності впровадження основних ідей Болонського процесу в систему вищої освіти. Цей крок вивів нас на новий якісний рівень обговорення ідей європейської інтеграції. Питання стоїть не про те, треба чи не треба приєднуватись до європейських країн, потрібно це, чи не потрібно, а як найбільш безболісно і швидко перейти від існуючої системи навчання до необхідної.

Розглядаючи існуючу систему вищої освіти з огляду на переведення її у кредитно-модульну систему організації навчального процесу варто наголосити на проблемі вироблення нових стандартів освіти, а на їх основі системи критеріїв контролю, яка дозволила б чітко визначити, оцінити та порівняти з еталоном якість підготовки фахівців у ВНЗ на кожному етапі їхнього навчання.

Метою статті є опис та визначення особливостей різних підходів до визначення сутності критеріїв педагогічного контролю якості підготовки фахівців у ВНЗ.

В педагогічній теорії існують декілька підходів до розкриття поняття „критерій”.

Відомо, що вимірювачем оцінки, оцінного судження є критерій (від грец. κριτικός – засіб судження), під яким розуміють, мірило для оцінки предмета, "певну ознаку або засіб судження, що є основою для здійснення оцінки будь-якого педагогічного явища" (предмета, почуттів, вчинків тощо) [6].

В.В. Ягупов зазначає, що у педагогічній теорії під критеріями розуміють ті якості явища, що відбивають його суттєві характеристики, і саме тому підлягають оцінці [7].

А.М.Алексюк відмічає, що критерії оцінки – це „обрана величина”, що є „вимірювачем якості того чи іншого процесу або об'єкта” [1, 218].

Отже для оцінки результатів будь-якого педагогічного процесу необхідно використовувати критерії, що відповідають певному рівневі досягнення поставленої мети. Відповідно критерії контролю впливають з мети контролю та перевірки та дозволяють прийняти рішення про рівень її досягнення на основі результатів контролю.

Застосування критеріїв для оцінки знань, умінь і навичок стимулює і заохочує студентів до навчання на відміну від оцінювання на підставі стандарту, еталону. Ш.А. Амонашвілі зазначає, що еталони оцінки це –

“зразки окремих дій, операцій, їхніх результатів, зразки самої навчально-пізнавальної діяльності та її кінцевого результату” і виділяє етапи оцінювання за ними [3: 146]:

1. Викладач у процесі навчально-пізнавальної діяльності поступово передає студентам еталони і способи керування ними.

2. Викладач спирається на еталони у своїй діяльності і одночасно допомагає студенту коригувати свою навчально-пізнавальну діяльність.

3. Використання еталонів студентом вже під час власної навчально-пізнавальної діяльності та під час самоконтролю.

Критерії є ознаками еталону чи стандарту, його суттєвими характеристиками, а отже дозволяють більш гнучко та адаптивно контролювати досягнення студента, динаміку його розвитку. В зарубіжній школі оцінка, відповідно до обраних критеріїв, найбільш поширена, проте у практичній діяльності здебільшого використовують змішаний тип оцінки.

А.М. Алексюк зазначає, що критерії контролю знань мають розвиватися з вимог до якості знань і відповідати меті й завданням навчання: розвиток пізнавальних можливостей, формування здібностей до самоосвіти, постійне вдосконалення практичних умінь і навичок. Він розробив вимоги до критеріїв оцінювання чи контролю: не бути складними; не відрізнятися формою або показниками (цифрове чи словесне вираження) виражатись у певних нормах [1].

Норма - конкретна вимога, яка регулює виставлення оцінки – балів з навчального предмета за усну відповідь чи письмову роботу. Норми повинні встановлювати чітке співвідношення між вимогами знань, які оцінюються, і показником оцінки.

Класифікація та визначення критеріїв контролю є досить неоднозначним питанням серед науковців. Найчастіше як критерії педагогічного контролю розглядають систему якостей знань, що є необхідними для майбутнього фахівця.

Робота з цими критеріями вимагає з боку викладача оцінювати знання студента не тільки за відповідністю до еталону, але й за процесуальною стороною опанування знань, умінь та навичок.

Необхідно зазначити, що в літературі існують різні підходи до поняття знань, немає загальновизнаного визначення, якщо не враховувати загальних характеристик знання як відображення зовнішнього світу.

Т.А. Алексеєнко та В.В. Сушако зазначають, що в педагогічній практиці використовується розроблена система якостей знань, опираючись на яку, можна досить точно сформулювати вимоги до якості професійної підготовки викладача [2]. В узагальненому вигляді, з урахуванням сучасних вимог цю систему складають такі якості:

1. Повнота і глибина знань, під якими належить розуміти обсяг теоретичних знань, усвідомлених і доведених до методів їх застосування при розв'язанні різних за складністю задач. При цьому треба враховувати, що повнота не є адекватною глибині знань, оскільки перша передбачає певну ізольованість окремих знань, а друга відображає сутність і взаємозалежність зв'язків між ними.

2. Систематичність і системність знань як головна умова ієрархії знань, коли одні знання розглядаються як обов'язкова основа інших. На відміну від систематичності знань, сутність яких визначається логіко-наслідковими зв'язками, системність знань

визначається причинно-наслідковими зв'язками у структурі передачі і прийняття знань. Систематичність і системність знань відіграють роль у розвитку в студента самостійного мислення, здібності до безперервного навчання впродовж наступної професійної діяльності.

3. Оперативність і гнучкість знань. Оперативність – якість, що характеризується кількістю ситуацій, в яких студент може заздалегідь застосувати те чи інше знання, чи кількістю способів, за допомогою яких він може це знання застосувати. Гнучкість знань особистості виявляється в готовності студента до застосування знань при виконанні нестандартного завдання чи виборі варіацій способів з метою знаходження найкращого розв'язку задачі.

4. Конкретність і узагальненість знань. Узагальненість знань відображає здатність підвести конкретне знання під узагальнене, іноді формалізоване і абстрактне знання, а конкретність знання має на увазі застосовувати знання при вирішенні практичних завдань, базуючись на узагальнених знаннях. Взаємозв'язок конкретності і узагальненості знань відображають, з одного боку, – високий загальнопедагогічний рівень підготовки, з другого, – ширше охоплення професії.

5. Згорнутість і розгорнутість знань. Ці риси знань відображають здатність особистості студента, з одного боку, виразити знання компактно, поєднуючи потрібні компоненти професії для отримання потрібного результату за певною сукупністю знань, з другого, – розкрити, розгорнути при аналізі чи синтезі процесів систему дій, зумовлених згортанням знань при

кожному кроці аналізу чи синтезу.

6. Усвідомленість і міцність знань. Усвідомленість знань виражається в осмисленому застосуванні знань, умінні довести правильність теоретичного обґрунтування рішень, які приймаються. Міцність виражається у стійкому впевненому користуванні всім арсеналом теоретичних знань і вміння практично їх застосовувати при вирішенні різноманітних завдань.

7. Фіксованість і прогностичність знань. Перша сторона визначає професійно високе знання стану технічних досягнень сучасного виробництва, рівня технологій, шляхів підвищення ефективності діючої техніки, друга – визначає знання перспективних шляхів розвитку науки і техніки, що закладаються у розробку принципово нових технічних рішень, і спрямована на своєчасну заміну обладнання агрегатами, машинами, приборами, обчислювальною технікою нового покоління.

Розглянуті в сукупності різні сторони знань і складають “систему якості професійної освіти” в підготовці фахівців у вищих навчальних закладах.

Інший підхід до визначення критеріїв педагогічного контролю у ВНЗ передбачає їх орієнтацію на систему компетенцій, що мають бути сформовані у майбутнього фахівця.

Компетенція – загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, що набуті завдяки навчанням. Поняття компетенції належить до сфери складних умінь та якостей особистості. Компетенції не можуть бути вузькоспеціалізованими, тому що вони виступають як інтегровані, універсальні характеристики особистості.

Основними групами компетенцій,

яких потребує сучасне життя, є:

- професійні, що полягають в оволодінні знаннями, уміннями та навичками відповідно до вимог державних стандартів освіти з певного напрямку підготовки фахівців та в умінні застосовувати їх у різних сферах практичної діяльності;

- соціальні, що пов'язані з готовністю брати на себе відповідальність, бути активними у прийнятті рішень, у суспільному житті, врегулюванні конфліктів ненасильницьким шляхом, функціонуванні і розвитку демократичних інститутів суспільства;

- полікультурні. Що стосуються розуміння несхожості людей, взаємоповаги до їх мови, релігії, культури тощо;

- комунікативні, що передбачають опанування важливого в роботі й суспільному житті усного і писемного спілкування, оволодіння кількома мовами;

- інформаційні, що зумовлені зростанням ролі інформації в сучасному суспільстві й передбачають оволодіння інформаційними технологіями, уміннями здобувати, критично осмислювати і використовувати різноманітну інформацію;

- саморозвитку та самоосвіти, що пов'язані з потребою і готовністю постійно навчатися як у професійному плані, так і в особистому та суспільному житті;

- компетенції, що реалізуються у прагненні та здатності до раціональної, продуктивної, творчої діяльності [4].

Компетенції є інтегрованим результатом навчальної діяльності студентів і формуються передусім на основі опанування змісту програм навчальних дисциплін. Виявити рівень такого опанування, досвіду творчої

діяльності, емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності покликаний педагогічний контроль на всіх етапах навчання.

На думку А.О. Есаулова компетенції утворюють у своїй сукупності компетентність майбутнього фахівця. Компетентність передбачає такі суттєві ознаки: професійно-особистісну спрямованість знань (самопізнання і самооцінку професійних здібностей, саморозкриття творчого потенціалу, особистісне самовизначення і самотворення); ґрунтовність і мобільність професійних знань (оволодіння сучасними технологіями, постійне самостійне поновлення фахової інформації); відповідність теоретичних знань і практичних умінь та навичок вимогам державних стандартів освіти; оптимізм та любов до своєї професії; наявність критичного мислення.

Розглянуті підходи дають викладачу ВНЗ основу для розробки критеріїв педагогічного контролю як на рівні підготовки фахівця, так і на рівні вивчення окремої навчальної дисципліни. При визначенні навчальних досягнень студентів частіше за все аналізують таке: характеристики відповіді студента: елементарно, фрагментарна, неповна, повна, логічна, доказова, обґрунтована, творча; якість знань: правильність, повнота, осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність; ступінь сформованості загальнонавчальних та предметних умінь та навичок; рівень оволодіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки тощо; ступінь самостійності студентів у навчальній діяльності; досвід творчої діяльності (вміння виявляти проблеми

формування гіпотези, розв'язувати проблеми); самостійність оцінних суджень [5].

Проблема визначення критеріїв для системи педагогічного контролю у ВНЗ є досить неоднозначною. Вона вимагає від викладача не просто визначити певні критерії за

допомогою яких він оцінюватиме студентів з своєї навчальної дисципліни, але й орієнтуватися під час розробки системи критеріїв на ті знання, уміння та навички, що є необхідними для студента як майбутнього фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алексюк А.М.* Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник для вузів. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.

2. *Амонашвили Ш.А.* Воспитательная и образовательная функции оценки учения школьников. – М.: Педагогика, 1984. – 297 с.

3. *Аузіна А.О., Голуб Г.Г., Возна А.М.* Система комплексної діагностики знань студентів: навчальний посібник для викладачів і студ. вищих навч. закладів – Львів: Львівський

Подано до редакції 22.01.07

банківський ін-т НБУ, 2002. – 38 с.

4. *Есаулов А.О.* Контроль навчальних досягнень студентів (теоретико-методологічний аспект) / Національний аграрн. Ун-т. – К., 2005. – 148 с.

5. *Петренко Л.М.* Педагогічна експертиза результатів навчання учнів: навч.-метод. посібник. – Ірпінь: Націон. академ. ДПС України, 2004. – 162 с.

6. *Ягунов В.В.* Педагогіка: Навч. посіб. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

РЕЗЮМЕ

В статті розглядаються основні підходи к розробке системи критериев для педагогического контроля качества

подготовки специалистов в вузе. Проанализированы взгляды ученых и определены основные направления для разработки системы критериев.

SUMMARY

The article presents some principle approaches to elaborating the system of criteria for pedagogical control of the quality of training specialists at institutions of higher education. The author has analyzed some scientists' ideas and determined the basic lines in elaborating the system of criteria.

Науковий керівник: к. пед. н., доц. Т.А. Алексєєнко.